

KRAJINA PRO CHOV A VÝCVIK CEREMONIÁLNÍCH KOČÁROVÝCH KONÍ V KLADRUBECH NAD LABEM (2019)

VÝJIMEČNÁ SVĚTOVÁ HODNOTA¹

Stručná syntéza

Krajina leží v centru tzv. Středního Polabí v hospodářsko-geologickém útvaru Polabská nížina, kterou zformovala řeka Labe. Chov koní v krajině ovlivnily geomorfologické danosti území, které umožnily rozvinout jedinečnou krajinnou strukturu určenou k chovu a výcviku ceremoniálních kočárových koní.

Krajina byla osídlována ve středověku. Po roce 1491 přešly Kladruby nad Labem do rukou rodu Pernštejnů, kteří tam založili obor. Panství Pardubice, na jehož území se obora nacházela, zakoupila roku 1560 pro panovníka Česká komora. Císař Maxmilián II. Habsburský tam založil v roce 1563 hřebčín, který byl 6. března 1579 jeho nástupcem Rudolfem II. Habsburským povýšen na hřebčín dvorní. Hřebčín se v přímé vazbě s okolní krajinou specializoval od počátku 17. století na chov ceremoniálních kočárových koní typu galacarrossier určených výhradně pro potřeby císařského dvora. Historické dvory hřebčína fungují dodnes a jsou funkčními ohnisky jedinečné krajiny.

Statek je vzácnou syntézou dvou kategorií kulturní krajiny, a sice živé, organicky se vyvíjející krajiny do dnešních dnů s dominantním funkčním určením, a krajiny záměrně komponované člověkem představující výjimečně dokonalý typ specializovaného okrasného statku, ferme ornée, zaměřeného na chov ceremoniálních kočárových koní. Tato syntéza je dána tím, že živá evolutivní krajina s jasnou chovatelskou funkcí je uspořádána s využitím svých přírodních daností do dvou kontrastních, avšak navzájem provázaných částí – formálně uspořádanou pastevní krajinu vycházející z principů klasicistní francouzské zahrady se záměrně potlačenou a střídou klasicistní architekturou dvorů, odstíněnou strukturou sídel a sochami akcentujícími významná místa, doplňuje romantický krajinářský park.

Krajina je živým svědectvím dokumentujícím výměnu vlivů ve formování krajiny zaměřené na chov a výcvik kočárových koní. Obsahuje zřetelné a funkční prvky krajinné kompozice (osy, cesty, aleje, stromořadí, vodoteče, symetrické stavby, vazby mezi prvky), které jsou výjimečně dokonalým příkladem tvůrčí aplikace kompozičních zásad tvorby prostoru podle André Le Nôtra (francouzská zahrada) do krajiny se specifickým funkčně účelovým určením. Statek je výjimečný také tím, že byl do své podoby uspořádán podle zásad francouzské zahrady v době, kdy tyto byly úplně opuštěny. Tím je tato pozdní aplikace lenetrovských principů v Krajině dokladem vysoké životaschopnosti těchto principů a zároveň velmi konzervativního vkusu hlavního zadavatele úprav této Krajiny, jímž byl Habsburský dvůr, a je tak svébytným obrazem kulturních poměrů.

Principy anglické krajinářské tvorby byly mimořádně tvůrčím způsobem uplatněny v Krajině při tvorbě krajinářského parku Mošnice, v němž jsou krajinářské scénérie komponovány z původních lužních porostů a introdukovaných dřevin, tím, že při aplikaci těchto principů byly využity i principy malířské perspektivy pracující s barevností bohatého sortimentu dřevin pro vytváření prostorových iluzí a efektů; scénérie se zrcadlí na hladině jezer vzniklých ze slepých ramen řeky Labe. Aplikace principu clumps na pastvinách, vymezených ovšem klasicistní kompozicí, je dalším dokladem pronikání anglického krajinářství do Krajiny.

Výsledkem kreativní kombinace zásad francouzské a anglické krajinářské zahrady aplikovaných na Krajinu s prioritně hospodářským využitím je Krajina unikátní. Mimořádný respekt k účelu krajiny je vyjádřen krajinářskými kompozičními prostředky. Společným výchozím bodem hlavních kompozičních os klasicistní

¹ Zatím na základě rozhodnutí Výboru pro světové dědictví 43 COM 8B.27 registrováno jako „prozatímní“ definice OUV – viz <http://whc.unesco.org/en/decisions/7388>

části krajiny je hlavní vchod do stájového dvora v Kladrubech nad Labem, nikoli do zámku, jako je tomu v krajinách při jiných hřebčínách.

Účel Krajiny je vyjádřen také kompozicí hmot budov ve dvoře Kladruby nad Labem, kde je hmota císařského zámku potlačena nejen vizuálně (skrytím za řadou stromů), ale též absolutně – jeho hmota je mnohem nižší než vstupní stájové křídlo, podobně ani výška lodi kostela sv. Václava a Leopolda tamtéž nepřesahuje výškovou hladinu hlavních budov vlastního stájového dvora. Takováto akcentace ryze hospodářské funkce krajiny prostředky krajinářské a architektonické kompozice je velmi neobvyklá, je-li v krajině sídlo příslušníka společenské elity.

Krajina vykazuje přesvědčivě všechny znaky svého kontinuálního monofunkčně zaměřeného užívání pro chov kočárových koní, která na sebe postupně nabrala formy nejvyšší estetické kvality odpovídající „císařskému“ významu a účelu této krajiny, čímž vznikl jedinečný typ okrasného statku (ferme ornée). Krajina byla svým účelem nedílně spjata s vrcholem společenské hierarchie po dobu čtyř století dějin evropské civilizace a představuje ve světovém měřítku mimořádně komplexní svědectví o hipologické kultuře vyvíjející se v Evropě, pokud jde o chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní.

Kritérium (iv) – Statek je světově výjimečným příkladem krajiny v průběhu staletého vývoje vycizelované prostředky krajinářské kompozice, snoubící v sobě principy klasicismu a anglického krajinářství, do podoby, která ukázkově zabezpečuje optimální potřeby chovu a výcviku kočárových koní, čímž ilustruje významné období evropské historie, které tohoto typu koní využívalo v novověku pro potřeby svých společenských elit. V případě této krajiny byl touto elitou císařský rod Habsburků. Krajina tak byla nedílně svým účelem spjata s vrcholem společenské hierarchie po dobu čtyř století dějin evropské civilizace. Ve světovém měřítku krajina představuje mimořádně komplexní svědectví o vývoji hipologické kultury v Evropě po dobu čtyř století, se specifickým zacílením na chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní,.

Kritérium (v) Statek je vynikajícím příkladem tradičního využití krajiny, posledního svého druhu na světě, pro chov a výcvik koňských kočárů typu galacarrossier. Je reprezentativní pro historické období počínaje barokem, kdy byla krajina záměrně strukturována a využívána k uspokojování potřeb společenských elit, které vyjádřovaly své výjimečné postavení v nádherných obřadech, při nichž byli galacarrossieři užíváni. Po celá staletí se chov a výcvik těchto koní v této Krajině provádí v přímé vazbě na přírodní podmínky: pozitivní klimatické, hydrologické, pedologické a botanické vlastnosti území předurčily hospodářskou soběstačnost krajiny nezbytnou pro chov a výcvik kočárových koní od jejich narození až po ukončení výcviku. Chov a výcvik kočárových koní a péče o krajinu jsou i tradičním způsobem života místních obyvatel.

Integrita

Krajina se dodnes dochovala a je zapsána ve svých historických hranicích a v původní rozloze, která v minulosti odpovídala velikosti stáda nutného pro dosažení počtu vycvičených ceremoniálních kočárových koní, stanoveného císařským dvorem.

Účelovost krajiny je stále v plné míře patrná v integrálně uchované celkové funkční struktuře krajiny tím, že komponentami krajiny jsou: velikosti stáda přiměřené pastviny; travní porosty pro produkci sena; orná půda pro získávání jádrového krmiva; lesy pro výrobu dřeva používané jako stavební materiál a palivo; dostatečné vodní zdroje; cesty nezbytné pro výcvik kočárových koní v zápřahu; funkčně diverzifikované stavební celky atd.

Krajina tak zajišťuje, stejně jako ve své historii, všechny zdroje potřebné pro úspěšný chov těchto koní a prostředí pro jejich výcvik. Chov koní je vázán na plně funkčně diverzifikované historické stájové soubory budov a další doprovodné stavby. Stavební soubory všech stájových dvorů reflektují dlouhý vývoj požadavků kladených na ustájení kočárových koní, a to od počátku 19. století. Tyto soubory nebyly demolovány, ani výrazně přestavovány, byly pouze citlivě doplňovány a následně v letech 2014–2015 byly všechny úspěšně obnoveny.

Integrita formálního složení klasicistní části krajiny byla zcela zachována, protože se zachovaly všechny její složky – cesty s alejemi, vodoteče, rastrování dílců pastvin aj.

Krajinářská kompozice romantického parku Mošnice je rovněž uchována ve své integritě – kočárová cesta, z níž se vějířovitě rozevírají průhledy, sortimentálně bohaté solitérní i skupinové výsadby dřevin seskupené podle zásad malířské perspektivy, vodní plochy vzniklé z mrtvých ramen řeky, a s přirozeně se obnovujícími litorálními porosty v reliktu lužního lesa.

Ve své historické celistvosti jsou dochovány také hospodářské lesy v severní části statku včetně systému přímých průseků s cestami využívanými k výcviku koní. Přirozeně rostlá sídla vesnického typu ležící v Krajině mají integrálně zachovanou historickou půdorysnou i hmotovou strukturu vytvářenou převážně rodinnými domky.

Autenticita

Funkční autenticita statku je dochována, Krajina stále slouží k chovu a výcviku kočárových koní typu galacarossier, a to starokladrubského plemene. Unikátní kompozice Krajiny založená na kombinaci principů francouzské (*patte d'oie*, *étoile*, *cabinet de verdure*) a anglické zahrady (*clumps*, krajinářský park) je dobře uchována. Liniové výsadby dřevin (aleje, stromořadí, větrolamy, doprovody vodotečí) kompozičně členících krajinu jsou zachovány do současnosti, a to co do původnosti materiálové, resp. botanického sortimentu, tak co do uchování kompozičních vztahů. Stavební soubory dvorů hřebčína s dalšími doprovodnými stavbami byly pečlivě památkově rehabilitovány v souladu s dochovanou klasicistní koncepcí a jsou tedy autentické. Při rehabilitaci byly zohledněny také dílčí hodnotné úpravy budov z pozdějšího období, čímž je prezentována stavební a slohová vrstevnatost dokumentující postupný vývoj stavební složky statku.

Funkčně i kompozičně významná síť vodotečí je uchována ve struktuře, která se ustálila v roce 1876, a je tedy autentická. Při její údržbě se užívá původních materiálů. Podobně se postupuje při údržbě dřevěného ohrazení pastvin. Historická urbanistická struktura sídel nebyla narušena novodobým průmyslovým rozvojem a původní vazby na okolní krajinu jsou uchovány.

Podmínky ochrany a správy

Pro uchování výjimečné světové hodnoty statku a jeho trvale udržitelný rozvoj je třeba aplikovat následující principy: pravidelně každý rok využívat národní systém monitoringu jako nástroj prevence a včasného vydání doporučení orgánům státní památkové péče a správci statku; provést nezbytná právní opatření s cílem zajistit správu statku z jednoho centra převodem správy veškerého majetku, který v Krajině vlastní český stát, na jediného správce, a to Národní hřebčín Kladruby nad Labem, s.p.o.; implementovat do praxe již stanovené a mezi odpovědnými ministerstvy dohodnuté principy rehabilitace historické zeleně s cílem zachovat kompozici Krajiny i její funkce jako krajiny pro chov kočárových koní; pokračovat v realizaci platného Management Plánu, vyhodnotit postup jeho naplňování a včas ho aktualizovat; k tomu využít i Steering Group složenou z vysokých zástupců ministerstev, územně příslušných orgánů státní památkové péče, odborné organizace památkové péče, národního komitétu ICOMOS a správce statku a spolupracujících externích odborníků a zástupců místních samospráv.